

წმ. არსენ იყალთოელის ეპიტაფიის
პოლიტიკურ-სახელმწიფოებრივი და
სახისმეტყველებითი
ღირებულების შესახებ
About the Political-State and Rhetorical Value
of St. Arsen Iqaltoeli's epitaph
ნესტან სულავა
Nestan Sulava

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University
ჰუმანიტაჲ მეცნიერებათა ფაკულტეტი
Faculty of Humanities

საკვანძო სიტყვები: არსენ იყალთოელი, დავით აღმაშენებელი,
ეპიტაფია, პოლიტიკურ-სახელმწიფოებრივი მნიშვნელობა,
სახისმეტყველება

Keywords: Arsen Iqaltoeli, Davit Aghmashenebeli, epitaph, political-state
significance, facial expression.

წმ. არსენ იყალთოელის დავით აღმაშენებლისადმი მიძღვნილ ეპიტაფიაში, რომლის ორი ვარიანტია გავრცელებული წყაროებში, რამდენიმე უმნიშვნელოვანესი საკითხია აღძრული. ესენია: პოლიტიკური, იდეოლოგიური, რელიგიურ-მსოფლმხედველობრივი, სახისმეტყველებითი. ეპიტაფია მთლიანად სიმბოლურ-ალეგორიულია, მასში შეფასებულია მეფის დამსახურება საქართველოსა და ქართველი ერის წინაშე საქართველოს დამოუკიდებლობის შესანარჩუნებლად და გასაერთიანებლად. მოხსენებაში განხილულია ეპიტაფიის ვარიანტები და მათი ძირითადი მიზანდასახულობა. მის პირველ ტაეპს შინაარსობრივად ერთმანეთისაგან განსხვავებული ორი ვარიანტი აქვს: 1. „ვის ნაჭარმაგევს თორმეტნი მეფენი პურად დამესხნეს“, რომელიც დამოწმებულია „ხელმწიფის კარის გარიგების“ ტექსტში და რომელიც 1920 წელს გამოსცა ექვთიმე თაყაიშვილმა, და 2. „ვის ნაჭარმაგევს მეფენი შვიდნივე პურად დამესხნეს“.

პირველი ვარიანტი თორმეტი მეფის პურად დასხმას გულისხმობს ნაჭარმაგევში, საქართველოს მეფეთა რეზიდენციაში. იგი რელიგიურ-მსოფლმხედველობრივი ხასიათისაა და, ვარაუდით, მას ორგვარი ალუზია-სიმბოლო წარმართავს: 1. ახალი აღთქმისეული, რომელსაც საიდუმლო სერობის სიმბოლური გააზრება უდევს საფუძვლად, მით უმეტეს, ეპიტაფიაში საუბარია პურად დასხმაზე, რაც პირდაპირ ანალოგს პოულობს საიდუმლო სერობასთან (მ. 26, 20-48; მარკ. 14, 17-29; ლ. 22, 14-38; ი. 13-17 თავები). ეპიტაფია ძირითადად პოლიტიკური კონტექსტითაა წარმართული და პოლიტიკურ-იდეოლოგიური და სახელმწიფოებრივი თვალთახედვით აღსაქმელი, მაგრამ მასში რელიგიურ-მსოფლმხედველობრივი ხედვაც უთუოდ იგულისხმება; 2. თორმეტ მეფეში ძველი აღთქმის სიბრძნევ მოიაზრება, რომელშიც იაკობისა და მისი თორმეტი ვაჟის ეპიზოდი შეიძლება მოვიაზროთ და რომელსაც სიუჟეტი-ისტორია შეიძლება ვუწოდოთ.

მეორე ვარიანტთან დაკავშირებით სამეცნიერო ლიტერატურაში სიმბოლურ-ალეგორიული თვალსაზრისით ჩამოყალიბდა ორგვარი გააზრება: 1. მოსე ჯანაშვილის მიერ გამოთქმული, რომელიც კონკრეტულ უცხოელ მეფეთა საქართველოს მეფის სასახლეში პურად დასხმას გულისხმობს და ჩამოთვლილია მათი სახელები; ოღონდ გაურკვეველია, კონტექსტი ამ მეფეთა ერთად დასხმას გუ-

ლისხმობდა თუ არა; საზოგადოდ, ეს შეხედულება მრავალ კითხვას აღძრავს; 2. აკაკი ხინთიბიძის მიერ გამოთქმული, რომლის მიხედვით ტაეპში ქართველ მთავართა შერიგება უნდა იგულისხმებოდეს. მეორე ვარიანტის გაზიარებისას დაისმის კითხვა, ხომ არ იგულისხმება ტაეპის შინაარსში ქართველ მეფეთა შვიდწევრიანი ტიტულატურა, რომელიც საქართველოს შვიდი სამეფო-სამთავროსაგან შედგენას შეიძლება ნიშნავდეს: მეფე აფხაზთა, ქართველთა, რანთა, კახთა, სომეხთა, შარვანშა და შაჰანშა, რომელთაგან ბოლო ორი თვით დავითის მოპოვებულია.

ეპიტაფიის მეორე ტაეპი „თურქნი, სპარსნი და არაბნი საზღვართა გარე გამესხნეს“ პოლიტიკური დატვირთვისაა და მასში გამოხატული მოსაზრება მიუთითებს დავით აღმაშენებლის ბრძოლას უცხოელ დამპყრობთა წინააღმდეგ, რაც გამოხატულია გამოთქმით: „თურქნი, სპარსნი და არაბნი“, რომელიც ერთგვარ პარალელს პოულობს ამირანის მითთან და ტექსტში მტრის სიმბოლიკით შემოდის. ეს გამოთქმა აერთიანებს მთელ აღმოსავლურ სამყაროს როგორც მტრულ ძალას, რომელიც პოლიტიკურ საყრდენთან ერთად სხვა რელიგიის კუთვნილებაზეც მიუთითებს. ისიც უნდა ითქვას, რომ ერთმორწმუნეობის მიუხედავად, საქართველოსთვის ბიზანტინიზაციაც მიუღებელი იყო, მაგრამ ეს არაა ეპიტაფიაში მითითებული.

მესამე ტაეპი „თევზნი ამერთა წყალთანი იმერთა წყალთა შთამესხნეს“ კი გულისხმობს ქვეყნის გაერთიანებას; საყურადღებოა თევზისა და წყლის სიმბოლო და მეტაფორა. წყალი როგორც მაცოცხლებელი და სულიერად განმწმენდელი, ნათლისღების ასოციაციას იწვევს, ხოლო თევზი როგორც მაცხოვრის სიმბოლო კაცობრიობის, მათ შორის, ქართველთა სულიერი განვითარების გზას მიუთითებს. ამერ-იმერის გაერთიანება ერის სულიერი განვითარების შედეგია.

ეპიტაფიის ბოლო ტაეპი – „აწე ამათსა მოქმედსა ხელნი გულზედან დამესხნეს“ – ადამიანის გარდაცვალებასთან დაკავშირებული ტრადიციის ასახვა და ქრისტიანული მრწამსის გამოხატულებაა.

დაბალი შაირის საზომით დაწერილი წმ. არსენ იყალთოელის ეპიტაფია აჭამებს და აფასებს დავით აღმაშენებლის ღვაწლსა და დამსახურებას საქართველოს სახელმწიფოებრიობის, ქართველი

ერის წინაშე, ასახავს მის ბრძოლას ქვეყნის დამოუკიდებლობის განსამტკიცებლად და გასაერთიანებლად იშვიათი ლაკონიურობით, აგრეთვე, პოეტური სახეებით, იმ საღეჭსო ფორმის გამოყენებით, რომლითაც ქართველი ერის სული გამოიხატა.

In St. Arsen Iqaltoeli's epitaph dedicated to Davit Aghmashenebeli, two versions of which are spread in the sources, several important issues are raised. These are: political, ideological, religious-worldview, facial expressions. The epitaph is completely symbolic and allegorical, it evaluates the merit of the king to Georgia and the Georgian nation for preserving and unifying the independence of Georgia. The report discusses the epitaph options and their main purpose. His first poem has two different variants in terms of content: 1. "I am the one who hosted twelve kings in Nacharmagevi", which is verified in the text of "King's Court Deal", and which was published in 1920 by Eqvtime Takaishvili, and 2. "I am the one who hosted all the seven kings in Nacharmagevi."

The first option involves hosting the twelve kings in Nacharmagevi, the residence of the kings of Georgia. It is of a religious-worldview character and, presumably, it is guided by two allusions-symbols: 1. The New Testament, which is based on the symbolic understanding of the sacrament, especially since the epitaph talks about the breaking of bread, which finds a direct analogy with the sacrament (Math. 26, 20- 48; Mark. 14, 17-29; Luk. 22, 14-38; Io. 13-17 chapters). The epitaph is mainly guided by the political context and can be understood from a political-ideological and state point of view, but a religious-worldview is undoubtedly implied in it; 2. The wisdom of the Old Testament is also reflected in the twelve kings, in which the episode of Jacob and his twelve sons can be considered and which can be called a story-history.

In relation to the second option, two types of understanding have been formed in the scientific literature from a symbolic-allegorical point of view: 1. The one expressed by Mose Janashvili, which implies hosting the foreign kings in the palace of the king of Georgia and their names are listed; but it is not clear whether the context referred to these kings fighting together or not; in general, this view raises many questions; 2. Expressed by Akaki Khintibidze, according to this line should mean the reconciliation of Georgian chiefs. When sharing the second option, the

question arises, whether the content of the line means the sevenfold titles of Georgian kings, which can mean the composition of seven kingdoms of Georgia: the king of Abkhazians, Kartvelians, Ransians, Kakhetians and Armenians, Sharvansha and Shahansha, of which the last two were gained by Davit himself.

The second part of the epitaph, "Turks, Persians and Arabs have washed me outside the borders" is of political content and the opinion expressed in it indicates Davit Aghmashenebeli's fight against foreign invaders, which is expressed by the phrase: "Turks, Persians and Arabs", which finds a kind of parallel with the myth of Amiran and enters the text with the symbolism of the enemy. This expression unites the entire Eastern world as a hostile force, which, along with political support, also indicates belonging to another religion. It should also be said that despite the unanimity, Byzantization was also unacceptable for Georgia, but this is not indicated in the epitaph.

The third line "I am the one who let the fish of eastern waters swim in western waters" refers to the unification of the country; the symbol and metaphor of fish and water is noteworthy. Water, as life-giving and spiritually cleansing, evokes the association of epiphany, and fish, as a symbol of the savior, indicates the path of spiritual development of mankind, including Georgians. The unification of Eastern and Western Georgians is the result of the nation's spiritual development.

The last line of the epitaph – "Here lies the one who performed all these mighty deeds" - is a reflection of the tradition related to the death of a person and an expression of Christian faith.

Written in low shire measure St. Arsen Iqaltoeli's epitaph summarizes and appreciates Davit Aghmashenebeli's achievements and merits before the statehood of Georgia and the Georgian nation. It reflects his struggle for strengthening the independence of the country and unifying it with rare brevity, as well as poetic images, using the poetic form with which he expressed the spirit of the Georgian nation.